

Taloukasvatusta ja -sivistystä tulee edistää harkitusti

■ Janne Kurtakko

Danske Bank -konsernin teettämästä nuorten ja heidän vanhempiensa taloustietoja mittavasta tutkimuksesta¹ kävi ilmi, että suomalaisnuorten taloustiedossa on merkittäviä puutteita, he eivät esimerkiksi osaa valita halvinta lainaa tarjottujen joukosta. Tutkimuksessa haastateltiin yhteensä 1 800 nuorta Suomesta, Ruotsista, Norjasta, Tanskasta, Irlannista sekä Pohjois-Irlannista. 18–19-vuotiaille suunnatussa kyselyssä perehdyttiin niin nuorten tietämykseen, asenteisiin kuin käyttäytymiseen talousasioissa. Talousymmärrys ei kuitenkaan riitä, on kiinnitettävä huomiota laajempaan kulttuuriseen ymmärrykseen, josta talousasiat ovat vain osa.

Nykypäivänä talouden pelisääntöjen tuntemus on välttämätöntä sekä vapaa-ajalla että työelämässä. Tätä ajatusta vasten äskettäin julkaistun Danske Bankin teettämän tutkimuksen sama huomio on ansaittua – henkilökohtaisten talousasioiden ymmärrys on nuorilla heikkoa, ja paljon parannettavaa on nuorten asiantuntevina pitämällä vanhemmillakin. Mainittuun tutkimukseen voi suhtautua varauksella, mutta taloussivistyksen ja -kasvatuksen sekä niihin liittyvän tutkimuksen edistämisestä on syytä keskustella vakavasti. Tarkkaa harkintaa kuitenkin tarvitaan – taloussivistystä ja -kasvatusta ei tule tarkastella liian yksioikoisesti.

Ensimmäinen ja yksinkertainen asia on pelisääntöjen tuntemus. Sitä edistetään toki jo nyt monin eri tavoin. Työpaikoilla ja suuressa osas-

sa tutkintoon johtavaa koulutusta kehitetään taloutta koskevaa osaamista – yhä useampi osallistuu esimerkiksi johtamiskoulutukseen ja saa tätä kautta eväitä myös henkilökohtaisen taloutensa hallintaan. Kansantaloutta koskevan tutkimuksen tuntemus on heikompaa ja kouluissa taloukasvatus on kaikilta osin lapsenkengissä. Kehittämistoimille on tilaa vielä paljon.

Toinen huomattavasti vaikeampi ja merkittävämpi asia on talouden hahmottaminen osana yhteiskuntaa. Turhan usein keskustelussa – myös osassa akateemista keskustelua – yhteiskuntaa tarkastellaan vain osana taloutta. Näkökulma on aivan liian kapea. Talous saatetaan nähdä jopa luonnolliseksi lähtökohdaksi. Taloutta koskevan ymmärryksen lisääminen on kuitenkin paljon kulttuuria koskevan ymmärryksen lisäämistä. Uusi ymmärrys tarkoittaa silloin samalla ymmärryksen kohteen muutosta. Kulttuurin muuttuessa muuttuvat myös toimintatavat, lopulta myös yhteiskunnallinen todellisuus. Näkökulman ja talouden luonteen huomioimisen merkityksen voi havaita ainakin seuraavissa kolmessa yhteydessä.

Ensinnäkin, käsitykset itsestämme ja toinen toisistamme muokkaavat yhteiskuntaa. Olemme osin omien kuvitelmiemme tuloksia. Joidenkin tutkimusten mukaan talousaineissa, joissa pessimistinen oletus ihmisen (luontaisesta) egoismista ja opportunistista on yleinen, opiskelijat ovat enemmän oletuksen kaltaisia kuin muiden alojen opiskelijat. Viimeaikaisen tutkimuksen valossa oletus on vähintäänkin kärkeä yksinkertaistus. Erot opiskelijoissa voivat puolestaan perustua opittujen ihmiskäsitysten eroihin. Talousaineiden opiskelijoihin mainittu oletus iskostetaan esimerkiksi puhuttaessa omistajan edun yksioikoisesta ajamisesta. Jos omis-

1 Tutkimuksen yhteenveto löytyy Sampo-pankin www-sivujen kautta <http://domino.sampo.fi/external/sbd/ks.nsf/putket/pankkitiedotteet> (12.2.2008 Danske Bank -konsernin tutkimus: Suomalaisnuorten talousosaaminen paljastui heikoksi).

tajat ajavatkin kirjallisuuden ideaalimalleissa – monet todellisuudessakin – opportunistisesti vain omaa etuaan, niin kaikki eivät välttämättä käytännössä niin tee.

Toiseksi, talouden tarkastelu kulttuurina kertoo siitä, että kehityksen suunta on paljolti luovan toiminnan tulos. Suunta perustuu osaltaan siihen, millaisia käsityksiä omaksumme omista ongelmistamme ja niihin hakemistamme ratkaisuista. Niin yrittäjän tai yritysjohtajan kuin kuluttajankin on hyvä huomata taloustieteilijä Joseph Schumpeterin näkemys, jonka mukaan talouden muutokset eivät perustu ensisijaisesti kuluttajien halujen spontaaniin syntyyn, vaan siihen, että yrittäjät ja yritykset kouluttavat kuluttajat. Kyse on kulutuskulttuurin luomisesta. Paitsi tietoisuutta ongelmista, itse ongelmiakin voidaan aktiivisesti luoda. Niinpä vanhemmat saadaan kilpailuvietin tyydyttämiseksi tai häpeän tunteen välttämiseksi hankkimaan jo pienillekin lapsille merkkituotteita, joissa merkki varmasti näkyy.

Kolmanneksi, yrittäessämme selviytyä vaikkapa globalisaation rattaissa, on hyvä muistaa, että taloudellisen toiminnan reunaehdot

eivät ole ainakaan pääsääntöisesti luonnonlakeja, vaan inhimillisen toiminnan materiaalisia tai toiminnan kautta jatkuvasti ylläpidettyjä tuotoksia. Jos talous todettaisiin mekanismiksi, joka tuottaa enemmän ongelmia kuin se ratkaisee, voisimme muuttaa sitä halutessamme poliittisin päätöksin.

Taloussivistyksen ja -kasvatuksen edistäminen on tarpeen, mutta hätiköityjä toimenpiteitä on syytä välttää. Näkemyksiä ei tule hakea vain kauppa- ja kansantaloustieteistä vaan huomioidaan myös otettava myös esimerkiksi psykologian, sosiologian sekä politiikan ja historiantutkimuksen keskusteluja taloudesta. Ennen kaikkea tulisi kuitenkin edistää omaehtoista ajattelua ja sen perustana laajaa yleissivistystä. Näin luodaan edellytyksiä paitsi järkevälle toiminnalle taloudesta myös yhteiskunnalliselle ajattelulle ja edelleen paremman yhteiskunnan rakentamiselle.

Kirjoittaja on filosofian tohtori ja johtamisen yliasistentti (virkavapaalla) Lapin yliopistossa ja toimii yliopistojen kehittämisestä.